

סימן נד בעניין "לא תגורו"

עש"ק פרשת משפטים תשע"ב

שאינן העכו"ם מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה והרי אנו דנים להם כדיניהם. ושור של עכו"ם שנגח של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם. קנס הוא לעכו"ם לפי שאינן זהירין במצוות ואינן מסלקין הנזק, ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן, אין משמרין אותה ומפסידין ממון הבריות".

[ועיין בשיטה מקובצת (על ה'ה' שם) שכתב שמדובר באומות שאינן מקיימין שבע מצוות בני נח ולא באומות הגדורות בדרכי דתות ונימוסים. עיי"ש].

והקשו התוס' (שם ד"ה קראו) כיצד לימדו חכמי ישראל תורה את אותם סרדיוטות? והרי הגמ' בחגיגה (דף י"ג ע"א) נאמר שהמלמד תורה לגוי עובר בעשה שנאמר "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי"? ותירצו התוס' ב' תירוצים: א. דעשו כן עפ"י המלכות בעל כרחם ולא היו חייבים למסור את הנפש על כך (שהרי אין זה מג' עבירות של "יהרג ובל יעבור" ומשמע שבגלל סכנה עשו זאת). ב. השרים עשו עצמם כגרים ולכן חשבו החכמים שהם מתגיירים והבא להתגייר מותר ללמדו תורה.

מתירוצם של התוס' מסיק היש"ש, שאינן ללמד גוי תורה אף לא משום שלום מלכות וק"ו שאסור משום תמורת הנאה

שאלה:

רב שנשאל שאלה הלכתית שהתשובה עליה עלולה להזיק לו או לציבור, האם מותר לו שלא לומר את האמת במלואה כדרך שמשנים מפני דרכי שלום, או שמא הוא מחויב לומר את האמת ההלכתית כהווייתה?

תשובה:

בגמ' בב"ק (דף ל"ח ע"א) מובא: "ת"ר וכבר שלחה מלכות הרשעה שתי סרדיוטות אצל חכמי ישראל: למדונו תורתכם. קראו ושנו ושלשו. בשעת פטירתן אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור, ושל נכרי שנגח שור של ישראל בין תם ובין מועד משלם נזק שלם. מה נפשך, אי רעהו דוקא, אפילו דנכרי כי נגח דישראל ליפטר. ואי רעהו לאו דווקא, אפי' דישראל כי נגח דנכרי ליחייב. ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות".

וביאר המהרש"ל ביש"ש (שם אות ט') שחכמים לא רצו לגלות להם טעמו של דבר שממון של גוי הפקר, מפני הסכנה. וכן פסק הרמב"ם (נזקי ממון פ"ח הלכה ה') "שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם בין תם ובין מועד פטור לפי

וכמו ששינו, כך הוא כוונת המקרא כפשוטו. אבל לומר על הפטור חייב או להיפך היה ככופר בתורת משה. מה לי דיבור אחד מה לי כל התורה... אלמא דדבר אחד מהתורה הוא נקרא תורת ה'". למדנו מדברי המהרש"ל דבר חשוב: גם שאומרים דברים נכונים בשם תורתנו הקדושה צריך לדעת כיצד לומר אותם וצריך שהדברים יובנו כראוי. אם דברך לא הובנו כראוי כאילו סילפת את דברי התורה.

בתרגום השבעים לא שינו הלכות, לא שיקרו בשם התורה, אלא להיפך, השינויים בתרגום נעשו רק במקומות שבהם היה חשש שהקורא יבין את התורה בצורה לא נכונה, ונמצא שהשינוי הוא ההעמדה על האמת ואינו שקר.

עוד דבר לימדנו המהרש"ל, שאין חובה לומר כל דבר מהתורה לאנשים שאינם מבינים את עומקה של תורה או שאין להם כבוד לדבריה. מאנשים מעין אלו מצווה להתחמק, שהרי "כשם שמצווה לומר דבר הנשמע כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע" (יבמות דף ס"ה ע"ב). מסתבר שבמקרה של הסרדיוטות ששאלו על שור ישראל שנגח שור של נוכרי, התקיים דיון הלכתי לפרטי פרטים, ואילולי כן, מסתמא היו החכמים מתחמקים מאמירת האמת.

ולכתחילה יש לת"ח לדאוג שדבריו יהיו ערבים לציבור כדברי רשב"ל במדרש תנחומא (פרשת כי תשא סי' ט"ז): "אמר רבי שמעון בן לקיש, אסור לת"ח להורות הלכה בציבור עד שיהיו דברי תורה ערביין על שומעיהן ככלה הזו

ורק בגזירה והכרח של פיקו"נ התירו. אלא שהיש"ש הוסיף להקשות: כיצד חכמי ישראל תירגמו את ההלכה הנ"ל שהיא כה קשה להבנה אצל הגויים, וכיצד לא יראו מפני המלכות הרשעה? "הלא לא תמצא דבר קשה כזה לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהיזקן והם חייבים? וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה, בפרט מלכות הרשעה שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאינו. וא"כ היה להם לשנות (את הדין, מפני פקו"נ ולכתוב) או שניהם חייבים, או שניהם פטורים?" (יש"ש שם).

ומסיק מכך היש"ש חידוש גדול: אסור לשנות דבר הלכה אפי' במקום פיקו"נ! "אלא שמע מינה שמחויבים אנו למסור על קידוש ה'. ואם ח"ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה. ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטים על כל דין ודין... ועל כן השיבו האמת על קדושת השם כי לא היה יכולת בידם לשמט את עצמם מדין זה". (יש"ש שם)

אלא שמקשה היש"ש, והרי מצינו בגמ' במגילה (דף ט' ע"א) מעשה בתלמי שכינס ע"ב זקנים וביקש מהם לתרגם את התורה והושיבם בנפרד ונעשה נס וכולם עשו אותם שינויים. וא"כ משמע שמתר לשנות משום שלום מלכות? ומתרץ היש"ש: א. זה היה כעין רוה"ק ומן שמיא הוא דאסכימו בהדיהו ואין ללמוד משם על מקום אחר. ב. "ועוד, התם לא שינו שום דבר ממשמעותו, אלא שינו הלשון, דלא יהפכו (את דברי התורה) למינות (לע"ז).

נצליח להסביר את דברי תורתנו בהסברה שתתיישב על הלב אפי' אצל נכרים. ואולי לכך נתכוון הרמב"ם (שם) שהסביר את חילוק הדין בין גוי לישראל ודו"ק.

ב. ת"ח שאומר פסק הלכה מזויף, לא יכול לדעת עד היכן יכולים הדברים להתגלגל, ובסופו של דבר ישנה סכנה שאף יהודים יפסקו על פיו ולא תועיל חזרתו. לפעמים הפסק המסולף מתפרסם, וההכחשה לא מתפרסמת. ולפעמים ישנם אנשים בעלי אינטרסים לפרסם את הפסק השקרי, ובכך ישנה סכנה לאחדות התורה. וכיוון שהתורה והוראתה ואחדותה הוא עניין כלל ישראלי מובהק, א"כ מצינו בהרבה מקומות שהיחיד מוסר נפשו למען הכלל. וכמו שבמלחמה היחיד צריך למסור את חייו למען חיי הכלל והיא מצווה רבה, אף בנידוננו היחיד מצווה למסור את נפשו למען כלל ישראל, כדי שתורת ה' תישאר אחידה. "אין אומתנו אומה אלא בתורתה" כדברי רס"ג, ולכן מסירות נפש על התורה, שהיא חיי הנפש של האומה, כמוה כמסירות נפש למען כלל ישראל. ולכן פסק המהרש"ל שהמשנה דין מתורת משה הרי הוא כופר בתורת משה. וע"כ יש מצווה למסור את הנפש ולענות דבר הלכה לאמיתתה ללא מורא.

שהיא ערבה על בעלה ומתאוה להיות שומע את דבריה". אך דברים אלה אמורים בדברי תורה ובהלכות שאינן נשאלות למעשה, ולכן צריך לשקול מה לומר ומתי לומר. אך אם ת"ח נשאל שאלה בדין תורה אז חייב לומר את האמת ואפי' אם שואלו גוי עד כדי מסירות נפש לדבר.

ואמנם דברי המהרש"ל מדויקים מדברי התוס', אלא שהא גופא קשיא: היכן מצינו שעל דברי הלכה לאמיתתם יש למסור את הנפש עד כדי מיתה ממש? והרי לענות תשובה בהלכה אין זה מג' העברות החמורות שעליהם נאמר "יהרג ואל יעבור" וכיצד דין זה הפך להיות מן ההלכות החמורות ביותר? וכי לא עדיף שבמקום פקו"נ יסלף ד"ת ויחיה וילמד תורה עוד הרבה שנים בבחינת "חלל עליו שבת אחת בכדי שיזכה לשמור שבתות הרבה"? מדוע הדבר כ"כ חמור עד כדי מסירות נפש?

ונראה לבאר ב' תשובות בדבר:

א. כשאדם חי את התורה ומאמין בה הוא יידע ג"כ כיצד להסבירה. הרבה מהמזייפים למיניהם הם בעצמם לא הזדהו עם דברי התורה הקדושים. וככל שההזדהות וההבנה והעמקה שלנו בתורה יגדלו, כן נדע לחנך על אמת אלוקית זו ואף להסבירה לאחרים. וממילא לא נגיע למצב של פיקו"נ, כי

זצ"ל הבין שהאיסור "לא תגורו" לא נאמר דווקא על דיין, אלא על כל מי שנושא את דבר ה' שמחויב לומר דברים כהווייתם וכך דרש מגדולי התורה שבדור. ונראה לומר שהנהגתו בעניין זה שאובה מדברי המהרש"ל שהבאנו לעיל, ויה"ר שזכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אכי"ר.

זכינו בדורנו לדמותו של מרן הרצי"ה קוק זצ"ל שלימדנו עד כמה תלמידי חכמים צריכים לומר את דבר ה' זו הלכה – דברים כהווייתם, ללא מורא וללא חת. בזמנו אף פרסם כרוז שכותרתו "לא תגורו" (הודפס בספר להלכות ציבור עמ' כ"ח^א) שבו מורה לגדולי התורה לומר את דבר ה' ברמה ולא לפחד מכל מיני חשבונות למיניהן. מרן הרצי"ה קוק

א. בספר להלכות ציבור (עמ' י"א) מובא: הופנתה שאלה לרצי"ה "לגבי רבנים המתערכים בפוליטיקה, האם זה יפה? ותשובתו הנחרצת הייתה: "זה יפה מאד מצד הרבנים! שעל פי תורה מחויבים להתערב בפוליטיקה, אחרת הם בוגדים. כתוב בתורה 'לא תגורו'" (כוונתו כמובן הייתה לשאלות תורניות מובהקות שהועלו לדיון מעשי אצל הנציגים הפוליטיים). וכמו"כ הוסיף כיצד צריכה להיראות דמותו של רב בישראל (שם): "רב צריך להיות גאון בתורה, צדיק במעשיו ומקדש ה' במידותיו, שיודע להשפיע על הציבור ולדבר אליו בשפתו, ולהיות מעורה בתוך העם. רב המקדש את ה' במידות, עליו נאמר "ישראל אשר כן יתפאר". ועפ"י דברינו לעיל אין הדברים סותרים זה את זה, אלא אדרבה משלימים זה את זה.